միւս մասերի քաղաքական կեանքի մէջ:

Չը մոռանանք որ Եւրոպան իշխում է ամբողջ երկրագնտի վրա:

Եւ մինչև որ Բիկօնսֆիլդի Անգլիան ձգտում էր վճռել արևելեան խնդիրը պատերազմի միջոցով, —ազատամիտ Անգլիան, Գլադստօնի ղեկավարութեամբ, յայտնում է թէ դիտաւորութիւն ունի նոյն հետևանքին հասնել միւս պետութիւնների հետ համերաշխ գործողութեամբ, նրանց օգնութեամբ, որովհետև բոլորի, մանաւանդ Ռուսաստանի նպատակն էլ նոյն է արևելքում՝ միջոց տալ այդ երկիրների մէջ քաղաքակրթութեան տարածուելուն:

Եւ ահա այժմեան Անգլիան կամենում է վճռել արևելեան խնդիրը ոչ թէ պատերազմով, ոչ թէ հրով և սրով, —այլ միջոց տալով Թիւրքիահպատակ ազգերին խաղաղ և ինքնուրոյն կերպով քաղաքականապէս զարգանալու:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Ստացանք ՂՈՒԲԱՑԻՑ, պ. Ն. Արիստղոմեանցից 70 րուբլ յօգուտ վանի սովեալների, որ հաւաքվեցաւ նուիրատուութեամբ: Ստորագրութիւնը շարունակվում է:

—

Պ. Սարգիս Աւագեանց ուղարկել է Հայոց Գնատգեա. գիւղից 3 րուբլ յօգուտ սովատանջ Թիւրքաց հայերի: Այդ գումարից 2 րուբլ պարոնը ինքն է նուիրում, իսկ 1 րուբլ նրա բարեկամներից մինը:

—

ՇԱՄԱԽՈՒՑ պ. Սարգիս Համբարձումեանից ստացանք այս օրերս 60 րուբլ հետևեալ նամակով: «Շամախու հայ-ուսուցչական միաբանութիւնը, չը նայելով որ ի նպաստ իր սովեալ ազգայնոց գցած է արդէն ազգի գանձանակի մէջ իր աղքատիկ լուման, բայց տեսնելով իր արիւնակիցների տակաւին ճնշվելը սովի անգութ հարուածի տակ, կամեցաւ կրկին գէթ չնչին լումայով իր ազգայնոց սիրտը ամոքելու, վասնորոյ յանձնեց ինձ 60 րուբլ ձեզ ուղարկելու, ի նպաստ իր սովեալ եղբայրներին»:

—

Յովհաննէս Խունեանց և նրա որդի Մնացականը ուղարկեցին մեզ ՇՈՒՇՈՒՑ 50 րուբլ ի նպաստ Հայաստանի սովատանջների:

—

Թամամշեվի քարվանսարայում դրված է այժմ մի փոքրիկ, երկու սենեակներից բաղկացած տեղափոխելի տուն, որ Ֆրանսիայից է բերված: Ամբողջ տունը շինած է փայտից և երկաթից. Նրան կարելի է չորս ժամվայ մէջ քանդել և նորից շինել: Այդ գեղեցիկ շինութիւնը ծախվում է: Այդ տեսակ շինութիւններ շատ յարմար կը լինէին ամարանոցների բնակութեան, պատերազմական հիւանդանոցների և այլ այդ տեսակ ժամանակաւոր հիմնարկութիւնների համար:

—

Յիշեցնում ենք մեր ընթերցողներին, որ վաղը այն է հինգշաբթի օր, մայիսի 22-ին, ԹԻՖԼԻՍԻ նահանգական դատարանում կը քննվի կովկասեան ցենզուրական կօմիտէտի դատը «Մշակի» խմբագիր, Գրիգոր Արծրունու դէմ:

—

Ստացանք 56 րուբլ յօգուտ Հայաստանի սովատանջների Թիֆլիսաբնակ հետևեալ անձինքներից: Ալէքսանդր Քալանթարեանց 5 ր., Ստեփան Արասխանեանց, Պ. Սուրգունեանց, Ա. Սուսանեանց, Ս. Ղազարեանց իւրաքանչիւրը 3 րուբլ, Վասիլ Տէր-Մուրադեանց, Յարութիւն Գասպարեանց, Սարգիս Սարգսեանց, Յարութիւն Մնացականեանց, Ալէքսանեանց և Օհան Տէր-Օհանեանց իւրաքանչիւրը 2 րուբլ, Ք. Խ-եանց, Վահան Երիցեանց, Կ. Կամոյեանց, Յ. Շահբուդաղեանց, Ըմն, Յ. Թումանեանց, Սարգիս Գասպարեանց, Ն. Մելիք-Մուրադեանց, Պ. Տէր-Պետրոսեանց, Մ. Դուլիջանեանց, Հայ մշակ, Ցօլակ, Յ. Մէհերեանց, Ս. Պետրոսեանց Հ. Սուլխանեանց, Ըմն, Հ. Աւետիսեանց, Գ. Շահնաթարեանց, Ս. Մելիք-Ղարակեօզեանց, Հ. Ադաբէկեանց, Ա. Ագոյեանց, Ս. Մատինեանց, Մ. Փանեանց, Գ. Տապտապեանց, Բարխուդարեանց, Ե. Ծովիանեանց և Վ. Տէր-Նիկողոսեանց իւրաքանչիւրը 1 րուբլ: Ընդամենը 56 րուբլ:

—

Հեռագրով մեզ հաղորդում են ՄՕՍԿՎԱՑԻՑ, որ շուտով գալու է Թիֆլիս յայտնի երաժիշտ, ջութակի վրա ածող պ. Բաուէր և նրա հետ միասին գալու է յայտնի ռուս վերծանող (чтецъ) Գրիգորօվսկի: Նրանք տալու են մի երկու կօնցերտներ Թիֆլիսում: Այժմ իմացանք որ պարոնները հասած են արդէն Թիֆլիս:

—

ԱԽԱԼՑԽԱՑԻՑ մեզ գրում են, որ տեղային հայկաթօլիկ հասարակութեան մէջ բաւական խռովութեան և հակառակութիւնների առիթ է տալիս իրանց դպրոցի խնդիրը: Ժողովուրդը հոգաբարձութիւնից հաշիւ է պահանջում, բայց գործը օրէց օր ձգվելով, զանազան երկպառակութեանց պատճառ է տալիս: Թէև նշանակված են ժողովրդից մի քանի հաշուատես անձինք, բայց տակաւին ոչինչ հետևանքի չեն հասել:

—

Մեզ գրում են ԱԳԱՐԱԿ գիւղից, որ չը նայելով մերձակայ բոլոր գիւղերում սաստիկ թանգութիւն է տիրում, բայց Ագարակ գիւղում բաւական առատութիւն կայ, այնպէս որ, ամեն մի գիւղացի այս տարի մօտ հազար րուբլու ցորեան է ծախել: Այդ հարստութեամբը ագարակցիք պարտական են իրանց գիւղի պտղաբեր և արգաւանդ հողին:

—

ԱԳԱՐԱԿ գիւղից մեզ գրում են, որ օրեզշիկ պ. Գ. Ս. զանազան խարդախ միջոցներով գիւղացիներին տանջում է և նրանցից փողեր է առնում: Այդ մի և նոյն անձը 1876 թւին 3,500 րուբլի վնասի պատճառ եղաւ գիւղացիներին: Նա իր հետ միաբանել է մի քանի իր նման մարդիկ, որոնք միամիտ և խեղճ գիւղացիների տգիտութիւնից օգուտ քաղելով, հարստահարում են նրանց:

—

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻՑ մեզ գրում են, որ ապրիլի 27-ին թատրօնասէրների խումբը մի ներկայացում տուեց յօգուտ տեղային աղքատների. Ներկայացրին «Արշակ» II ողբերգութիւնը: Չը նայելով որ ներկայացումը շատ լաւ անցաւ, բայց հանդիսականների թիւը սակաւ էր, և ծախսերը դուրս գալուց յետոյ, միայն 30 րուբլի արդիւնք մնաց: Պատճառը աղքատաց հոգաբարձուի անհոգութիւնն էր, որին յանձնած էին տոմսակները ծախելու.— Փ. գիւղի շինական տանուտէրը մի գիւղացու այնքան սաստիկ ծեծում է մտրակով, որ ողորմելին նոյն օրը վախճանվում է:

—

Մեզ գրում են ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻՑ, որ ապրիլի 27-ին ամեն տարվայ սովորութեան համեմատ կատարվեցաւ Մօսկվայի բնակիչ պ. Յովհաննեանցի պապի հոգեհանգիստը, որի գերեզմանը գտնվում է քաղաքից մի վերստ և կէս հեռաւորութեան վրա: Այնտեղ տեսնվում է մի անշուք տապանաքար առանց արձանագրութեան, միայն մի խաչ քանդակված վրան: Այս տարի հոգեհանգիստը աւելի հանդիսաւոր կերպով կատարվեցաւ:

—

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻՑ մեզ գրում են, որ տեղական վարչութիւնից հրամայված է գիւղացիներին միւս մշակութիւնների հետ և կարտոֆիլ ցանել: Բացի դորանից կարգադրութիւն է արած գիւղերում օդի մաքրութեան համար ուռեներ տնկել: Լաւ կը լինէր, որ հրամայէին գիւղացիներին մաքրել իրանց խրճիթների առջև կուտակված աղբանոցները:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆ ԳՕՇԵՆԻ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

—

«Голосъ» լրագրի մէջ կարդում ենք հետևեալ առաջնորդող յօդուածը:

Այն յանձնարարութիւնը, որի կատարելու համար պ. Գօշեն ուղևորվեցաւ Կ. Պօլիս, Արևմտեան Եւրոպայի քաղաքական շրջանների մէջ զանազան խօսակցութիւնների, գուշակութիւնների և ենթադրութիւնների առարկայ է դարձել: Ամենքը խոստովանում են, որ արևելեան հարցը փոփոխվում է, նոր կերպարանք և նոր ուղղութիւն է ստանում: Անգլիական ազատամիտ կուսակցութեան, հետևապէս և Գլադստօնի մինիստրութեան գլ-

---

—Իմանում եմ... լաւ է այսպիսի ձգողական զօրութիւն ունենալ:

Արևը մտել էր արդէն: Անտառի մէջ մութը հետզհետէ թանձրանում էր, թէև ոսկեզօծ ամպերը տակաւին վառվում էին արեգակի վերջին ճառագայթներից: «Լուսաւորչի քամին» փոքր ինչ մեղմացել էր և ծառերի տերևները հազիւ շարժվում էին մի խուլ, կախարդական սօսափիւնով: Անտառի խորին լռութիւնը երբեմն ընդհատվում էր տխուր հառաչանքներով: Գիշերը մտենում էր: Խաւարի մէջ աւելի շատ զարթնում են դառն յիշողութիւնները: Բացօթեայ, գետնատարած, մերկ և անօթի ալաշկերտցին, մի սարսափելի երազից սթափված մարդու նման, դեռ նոր սկսել էր զգալ իր վիճակի դառնութիւնը: Նա մտածում էր, որ հարստութիւն ունէր, իսկ այժմ ըստիպված է մուրացկանութեամբ ապրել: Նա մտածում էր, որ տուն և օթեան ունէր, իսկ այժմ բաց երկնքի տակ է ապրում: Նա մտածում էր, որ զաւակներ ունէր, իսկ այժմ չը կան նրանք. որտեղ կորան, ո՞վ տարաւ, ինչ եղան,—ինքն էլ չը գիտէր: Բոլորը կորաւ մի խառնաշփոթ և սոսկալի խռովութեան մէջ, երբ մայրը որդուն մոռացել էր, երբ եղբայրը մոռացել էր քրոջը, երբ տղամարդը կորցրել էր ամուսնին,—երբ ամեն մարդ, հալածված թիւրքի սրից և հրից, աշխատում էր իր գլուխը միայն ազատել:—Ամեն մարդ սրտումը անդարմանելի վէրք ունէր, ամեն մարդ կորցրել էր մի բան, որ նրա համար աշխարհի բոլոր բաներից թանգագին և անփոխարինելի էր: Այս էր պատճառը, որ ամբողջ Վաղարշապատը այս գիշեր թնդում էր գաղթականների հառաչանքներով, որոնք կատարում էին մի ընդհանուր սուգ, սուգ, որի համար մխիթարութիւն չը կար...

Այդ միջոցին մի պարթևանձնեայ տղամարդ, անցնելով անտառի ծառերի միջով, հետաքրքիր աչքերով նայում էր գաղթականների վրա, մտենում էր նրանց, խօսեցնում էր և դարձեալ շարունակում էր իր ընթացքը: Տխուր, մռայլոտ կերպարանքը այդ տղամարդի, երեսի այրական արտայայտութիւնը, համարձակ և անձնավստահ շարժմունքը ակամայ ուշադրութիւն էին դարձնում իր վրա: Նա դուրս եկաւ անտառից, անցաւ Գայիանէի վանքը և կանգնեց գերեզմանատան մօտ: Այստեղ դեռ աշխատանքը չէր վերջացել... դեռ թաղում էին...

Նրա ականջին զարկեց երգի ձայն:

«Բուլբուլն է հաքեր ի յոտին կօշիկ,
«Ջիվարդն կը փնտռէ սիրով, անուշիկ»...

—Կտորվէք դուք, ասաց իր մտքում անծանօթ տղամարդը և շարունակեց ճանապարհը:

Երգի ձայնը լսվում էր անտառի խորքից, ուր այժմ աբեղաները, ռամից ստացած ոգևորութիւնից յետոյ, կատարում էին իրանց գիշերային արշաւանքները:

Անծանօթ տղամարդը մօտեցաւ լճին: Այստեղ նոյնպէս մի քանի աբեղաներ սև ուրուականների նման դեռ զբօսնում էին: Բայց մէկը նստած էր անշարժ, միայնակ, որպէս առանձնացած սգաւոր, որ իր մխիթարութիւնը գտնում է սուրբ դրութեան մէջ, երբ ոչ ոք չէ հարցնում նրանից մի բան, և երբ ոչ ոք չէ դիպչում նրա սրտի վէրքերին: Արևից այրված, մռայլոտ դէմքը և հնամաշ հագուստը ցոյց էին տալիս, որ այդ աբեղան պէտք է պանդուխտ և աղքատ լինի: Վանքի քնքոյշ և կոկիկ հագնված միաբաններից ոչ ոք չէր մտենում նրան, կարծես, վախենում էին պղծվել նրա հագուստներից, թէև այդ պարզ, հովուական հագուստների մէջ ծածկված էր մի մարմին, որ կրում էր իր մէջ գեղեցիկ և ազնիւ յատկութիւններ: Անծանօթ տղամարդը կիսախաւարի միջից նկատելով անծանօթ աբեղային, մօտեցաւ նրան:

—Ա՛խ, Յովհաննէս հայր սուրբ, դո՞ւք էք:

—Ա՛խ, Վարդան, գոչեց աբեղան և գրկեց նրան:

Աբեղան սուրբ Յովհաննու վանքի վանահայր և մի և նոյն ժամանակ Ալաշկերտի առաջնորդն էր, որ գաղթականների հետ եկել էր ռուսաց հողի վրա, չը կամենալով բաժանվել իր ժողովրդից:

Վարդապետը և Վարդանը նստեցին մի քարի վրա, որ լճի ափի մօտ ծառայում էր որպէս նստարան:

—Ե՞րբ եկար, հարցրեց վարդապետը:

—Այսօր, հէնց այս ժամիս, պատասխանեց Վարդանը իր շուրջը նայելով, որ նրանց չը լսեն:

—Ոչ ոքի չը տեսար:

—Դեռ ոչ ոքի:—Այդ խառնիճաղանճ բազմութեան մէջ ումը կարելի է գտնել: Ես շատ կը ցանկանայի տեսնել Մելիք-Մանսուրին, լսեցի, որ նա էլ գաղթականների մէջն է:

—Ես նրան տեսայ երկու օր առաջ, պատասխանեց վարդապետը,—այժմ պէտք է Երևանում լինի, կարծեմ, այնտեղ պէտք է տեսնվէր մի քանի պարոնների հետ, որոնք մտածում են մի մասնաժողով կազմել գաղթականների վիճակի համար հոգ տանելու:

—Թիֆլիսում արդէն կազմվել է մասնաժողով:

—Երևանինը պէտք է նրա մի ճիւղը լինի:

—Այստեղ ինչպէս են գնում գործերը:

—Շատ վատ, պատասխանեց վարդապետը տխուր ձայնով,—մի ամբողջ շաբաթ է, որ այստեղ վէրընկած եմ. Վաղարշապատի մի անկիւնում տեղ են տուել. ոչ ոք ինձ վրա չի նայում, ոչ ոք չի էլ ուզում հարցնել, թէ ինչ և ո՞րպիսի դառն հանգամանքներ բերեցին մեզ այստեղ: Ինձ խոստացան, թէ կը տանեն վեհարանը և այնտեղ հարցմունքներ կանեն: Բայց դժբախտաբար այսպէս օրերը անցնում են: Ստիպվեցայ գրաւոր կերպով ներկայացնել թշուառ ժողովրդի գաղթականութեան բոլոր պատմութիւնը, և յոյս ունէի, որ դրանից յետոյ կը կանչեն ինձ և բերանացի բացատրութիւններ կը պահանջեն: Այդ փորձը նոյնպէս մնաց ապարդիւն: Մի թէ կարելի է մինչև այս աստիճան սառնասիրտ և մինչև այս աստիճան անգութ լինել: Ես ցուցակը ունեմ, որ 3000 ընտանիքից մինչև այսօր 1500 հոգի մեռել են, որը հիւանդութիւնից, որը քաղցածութիւնից: Մնացածները, անտարակոյս, նոյնպէս կը մեռնեն, եթէ նրանց վիճակը այսպէս կը շարունակվի:

Վերջին տեղեկութիւնները որքան և ցաւալի լինէին, այսուամենայնիւ, մի առանձին տպաւորութիւն չը գործեցին Վարդանի սրտի վրա. Նա այդ բոլորը շատ բնական էր համարում. Նա առաջուց գիտէր այս տեսակ գաղթականութիւնների կործանաբեր հետևանքները:

—Բոլոր գաղթականները այստե՞ղ՝ Վաղարշապատում են միայն զետեղված, հարցրեց նա:

—Ոչ, Իգդիրից եկան Վաղարշապատ և այստեղից տարածվում են դէպի ամեն կողմեր: Այժմ Սուրմալուի գաւառից սկսած, գաղթականները ցրված են մինչև Նոր Բայազէդ, մինչև Հին-Նախիջևան. ամեն տեղ, ամեն գիւղերում կարելի է գտնել նրանց:

—Ժողովուրդը ինչպէս է վերաբերվում դէպի իր պանդուխտ եղբայրները:

—Ժողովուրդը խիստ մարդասիրաբար է վարվում. օթևան է տալիս, կերակրում է, հագուստ է տալիս, և չէ խնայում, ինչ բանով որ կարող է օգնել: Պէտք է ասած, որ այստեղի ժողովուրդը ինքն էլ սաստիկ կարօտութեան մէջ է. պատերազմի պատճառով այժմ ամեն ինչ թանգացել է: Բայց գաղթականներին աւելի բժշկական օգնութիւններ են հարկաւոր, քան թէ հաց. զանազան հիւանդութիւններ անխնայ կոտորում են:

Գիշերային մութը բոլորովին պատել էր վանքի շրջակայքը: Աբեղաները քաշվել էին իրանց խուցերը: Բայց խորհրդաւոր երգի ձայնը կրկին լսվեց անտառի խորքից.

«Բուլբուլն է հաքել ի յոտին կօշիկ,
«Ջիվարդն կը փնտռէ սիրով, անուշիկ»...

—Դու այժմ ո՞ւր պիտի գնաս, հարցրեց վարդապետը Վարդանից, ոտքի կանգնելով:

—Ինքս էլ չը գիտեմ...

—Գնանք ինձ մօտ:

—Ես չէի ցանկանայ, որ այստեղ ինձ տեսնէին:

—Վանքում այժմ քեզ ոչ ոք չէ կարող ճանաչել:

(կը շարունակվի)

ղես են նրանց դուռը, և անապատի հովիւները բռնելով, մատաղ են անում:

խաւոր օրգան «Daily News» լրագիրը ասում է, որ գործի վրա այդ նոր տեսակէտից նայելը բոլորովին ճիշդ է և որ կառավարութիւնը պ. Գօշէնին տուած յանձնարարութեամբ ձգտում է մի նոր դարագլուխ Թիւրքիայի համար» և ոչ այն մտքով, որ տրվում էր այդ խօսքին արևմտեան Թիւրքասէրներից Ղրիմի պատերազմի սկսվելուց յետոյ: Ազատամիտ լրագիրը ասում է, որ Թիւրքիան պաշտպանվում էր Անգլիայի հովանաւորութեամբ և պաշտպանութեամբ, իսկ այժմ պ. Գօշէնին յանձնված է համոզել սուլթանին և նրա խորհրդատուներին, որ Թիւրքիան այսուհետև այլ ևս յոյս չը պէտք է ունենայ վերև յիշված հովանաւորութեան և պաշտպանութեան վրա և որ Թիւրքաց կառավարութիւնը այսուհետև պէտք է ինքը պատասխանատու լինի իր գործողութիւնների համար:

Նոր դեսպանի այդ «ներշնչումը» մի կողմից և պետութիւնների պատրաստվող միաբան ճնշումը Թիւրքիայի վրա միւս կողմից, միասին մի նշանաւոր քայլ են կազմում արևելեան հարցը վերջնականապէս վճռելու համար: Լօնդօնից ստացված վերջին տեղեկութիւններից երևում է, որ պետութիւնների ճնշումը Բ. Դրան վրա այն ձևը կունենայ, որ կը հրաւիրէ Թիւրքաց կառավարութեանը անյապաղ վերջացնել յունական և չէրնոգորեական հարցերը և վերանորոգութիւններ մտցնել Հայաստանի մէջ: Պ. Գօշէն պէտք է պնդէ, որ Բ. Դուռը անպատճառ կատարէ պետութիւնների պահանջները: Եթէ Բ. Դուռը կը մերժէ այդ պահանջների կատարելը, այն ժամանակ Բեռլինի մէջ կը հաւաքվի մի լրացնող կօնֆերենցիա առանց Թիւրքիայի մասնակցութեան և այդ կօնֆերենցիան կը քննի ոչ թէ միայն յունական խնդրի լուծելը, այլ ընդհանրապէս բոլոր այն միջոցները, որոնք անհրաժեշտ են Թիւրքիայի մէջ գործերի այնպիսի դրութիւն սահմանելու համար, որ Բեռլինի դաշնագրին համեմատ լինի:

Ինչպէս երևում է Կ. Պօլսի մէջ սկսում են զգալ, որ այժմ նշանաւոր գործեր են կատարվում: Թիւրքաց դեսպանը Լօնդօնում, Մուսուրուս-փաշա, արդէն հրաման ստացաւ անյապաղ Կ. Պօլիս ուղևորվել, որպէս զի Բ. Դուռը նրա խորհուրդներից և ցուցմունքներից կարողանայ օգուտ քաղել:

Ոչինչ յոյս չը կայ, որ անգլիական նախկին դեսպան պ. Հենրի Լայարդ, նորից վերադառնայ Կ. Պօլիս և սկսի իր պաշտօնը վարել: Նա ծախեց իր բոլոր ձիանները և կառքերը: Նա չէ ծածկում, որ պ. Գօշէնի Կ. Պօլիս հասնելուց յետոյ, ինքը վերջնականապէս կը թողնի Թիւրքիայի մայրաքաղաքը:

Այժմ Թիւրքաց կառավարութիւնը բոլորովին նոր դրութեան մէջ է: 1855 թուականից յետոյ այս առաջին անգամն է, որ Թիւրքիան բոլորովին զրկված է Եւրոպայի պաշտպանութիւնից և հովանաւորութիւնից: Անգլիայի հովանաւորութեան և պաշտպանութեան վրա նա յոյս չէ կարող դնել, իսկ Անգլիային այժմ ոչ ոք չի փոխարինի: Հանրապետական Ֆրանսիան եթէ ուզենար էլ, այնուամենայնիւ անկարող է այդ ժառանգութիւնը ստանալ, Աւստրիայի շահերը նրան թոյլ չեն տալիս այսպիսի դեր խաղալ, ինչ կը վերաբերի Ռուսաստանին, նա անկասկած Թիւրքաց հարստահարութիւնների և անկարգութիւնների պաշտպան չի հանդիսանայ:

Չը նայելով բոլոր այս ասածներին, դժուար է հաւատալ, որ Եւրոպայի ճնշումը Թիւրքիայի վրա դադարեցնէ նրա այժմեան անգործունէութիւնը: Սուլթանը և նրա խորհրդատուները անկարող են կատարել նրանց պահանջները: Այդ գործի համար նրանք չունեն ոչ դրամական միջոցներ և ոչ բարոյական բաւականացուցիչ ազդեցութիւն: Եւրոպայի խառնվելը այդ գործի մէջ ոչինչ հետևանք չի ունենայ, եթէ նա չի համոզվի, որ ինքը պէտք է փոխարինի Բ. Դրանը Բալկանեան թերակղզու վրա հանգստութիւն և կարգ վերականգնելու համար: Մեր կարծիքով կառավարութիւնների մի համաձայնութիւն, որ ի նկատի կունենայ այդպիսի փոխարինութիւն, կարող է հասցնել այն նպատակին, որ դրել է Գլադստոն-Գրենվիլի մինիստրութիւնը:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

Պարսկաստանի Սալմաստ գաւառից մեզ գրում են, որ սովը թէ այնտեղ և թէ Թիւրքիայի սահմանակից գաւառներում այն աստիճան սաստկութեան է հասել, որ քրդերը Թիւրքիայից իրանց երեխաներին բերում են և ամենաչնչին գներով ծախում են, կամ ձրի տալիս են զանազան մարդկանց պահել, որպէս սեփականութիւն: Օրինակ, Դիլմանի գիւղաքաղաքի հրապարակի վրա վաճառվեցան քրդերի շատ տղաներ և աղջիկներ, իւրաքանչիւրը 5 ղրանով, որ մեր փողով հաւասար է 1 րուբլ 50 կոպէկի:

Ուրմի քաղաքից մեզ գրում են, որ ամերիկացի բողոքական միսիօնարները ստացան իրանց երկրից յօգուտ տեղային սովատանջների մօտ 40,000 րուբլ, որ բաժանեցին առանց խտրութիւն դնելու կրօնի և ազգութեան մէջ:

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

Կ. Պօլիս, 9 մայիսի

Անակնկալ և գառն պարագաներ, մին քան ըղձիւս ձախող և դժպատեհ, հակառակ ամէն ջանից և ճգանց, հայոց ներկայ ցաւոց վրա կը բարդուին, և եթէ ազգային մեծամեծ նպաստներ չը փութան ձեռն կարկառել, անդէն պիտի սպառնան վտանգ մի մօտալուտ և կործանում մի աղետալից:

Զայս ամենն, տէր, սովոյ արդիւնքն են, առնէ որ կարծես թէ բան չը համարելով ց'այս վայր ան կոտորածներն զոր գործած էր, այսօր զարնան եղանակի մէջ, կրկին սաստկացեալ ամէն տեղ ցաւ և մահ կը սփռէ:

Ցակաւին երկու օր յառաջ, Վանէն, Կարինէն, Սղերդէն, մեզ հասած հեռագիր և նամակներ, կը գրեն թէ, սովն սաստկացած է, թէ ամենուրեք ժողովուրդք մերկ և թշուառ ի քաղցոյ և ի հիւանդութենէ մի կմախք դարձած փողոցներու անկիւններն թափառական կը հեծեն կը հեծկլտան, թէ բաւական անձինք սովամահ եղած են և միշտ օգնութիւն կը խնդրեն:

Մենք, տէր, աստ նոյն իսկ աղետից առջև մեծ և ծանր արգելքներու պատահելով, Բաբերդէն ի Վան ցորեան փոխադրելու համար ստմարն 17½ լիրայի ցորեան գնել հազիւ յաջողելով մինչդեռ կը կարծէինք թէ այսպիսի դժուարութիւններով նօթութեան դէմ ցորեան, և ապագայ բարօրութեան համար սերմն պիտի կարողանանք հայթայթել, և այնու ձեզ նման ազնիւ աջակցաց միջոցաւ բաւականին օգնութիւն մի ընծայել սովելոց, և ահա վրայ կը հասնի հիւանդութիւն մի տարափոխիկ, որ կարօտոյ և թշուառութեան հետ միացած կը սպառնայ ոչնչացնել հայութեան մի մեծ մասն:

Տէր, առանց ընդ երկար նկարագրելոյ նօթութեան և հիւանդութեան ճիրաններուն մէջ չարաչար տանջուող ժողովրդեան մի վիճակն, զոր դուք քաջ գիտէք. Կենտ. Ցանձնաժողովս, նկատելով թէ իւր դրամական անձուկ վիճակի մէջ Հայաստանի անթիւ գաւառներու համար հաց, սերմն, հողագործական եզինք, անասունք, հիւանդաց հիւանդանոց, բժիշկ և դեղօրայք և այլն, և այլն, անթիւ պէտքեր լցուցանել անկարող պիտի լինի, փութաց անմիջապէս կրկին եռանդեամբ ի նորոյ նուիրատուաց ողորմած սրտերուն դիմել:

Դուք, տէր, թէպէտ իբրև շատ հանգանակեցիք և մեծ օգնութիւնք ընծառեցիք, մեր դժբաղդ եղբարց, փոխան ձեր աշխատութեանց, այժմ տեսնելով այս կրկին աղէտք գիտեմ թէ առաւել ևս ի գութ պիտի շարժիք:

Ուստի, սխալ ցաւերով համակեալ, կուգամք վերստին թախանձել ձեզ, որ հայազգի մեծագոյն մասն, այս սպառնալից վտանգէն փրկելու ճգամբ, ինչպէս մինչև ցարդ նոյնպէս և յետ այսօրիկ չը խնայէք ամէն ջանք և ճիգ ի գործ դնել, և այնու առաւել ևս մեծ առիթ տալ մեր այս մեծ և փըրկարար գործոյն յաջողութեան փախճանն ձեզ նըման հզօր և մարդասէր օժանդակաց պարանոյ:

Ներկայ աղետաբեր ժամանակի մէջ յանուն սովելոց ձեր մատուցած մեծ ծառայութիւնն չեմք կարող ուրանալ, ծառայութիւնն մի՛ որ անթիւ թշուառ ընտանեաց կեանք ազատելու կը ճգնի, և որոյ յիշատակն անջնջելի պիտի մնայ անշուշտ:

Կենտրոնական Ցանձնաժողովս սովոյ աղետից դարման տանելու ամեն կերպիւ միշտ ջանացեր է, տեղական Մասնաժողովներ կարգած է ի Կարին, ի Վան, որք հրահանգ ընդունած են ցորեան գնել, ամբարել և հետզհետէ բաշխել կարօտելոց թէ ապրուստի և թէ սերման համար: Բաշխման օրինաւորութեան և կանոնաւորութեան մասին նոյն Մասնաժողովներու կողմանէ ամեն սովեալ երկիրներ առանձին պատուիրակներ ղրկուած և ստորագրեալ Մասնախմբեր կազմուած են, որք անընդհատ կաշխատին դարման մատակարարել սովելոց, տեղեկութիւն մեզ հասցնել հեռագրաւ և թղթաբերաւ:

Այժմ մասնաւոր հոգատարութեան խնդիր բրած եմք սերմնացանութեան, փաթաթէսի (կարտոֆէլ) մշակութեան և հողագործական անասնոց պակասութեան խնդիրը, թէև պէտք բազում են և մեր միջոցք սակաւ, սակայն պարտ անձին ունեմք աշխատիլ և ջանք ի գործ դնել մերայնոց աղետից և թշուառութեան յօգնութեան հասնելու համար, նուիրատու բարերար ազգայնոց և օտարաց շնորհիւ:

Զայս ամենն ծանուցանելով ձեզ, կը խնդրեմք որ պարտ ու պատշաճ տեղեկութիւնն հաճիք տալ նաև ձեր պատուական լրագրոյ միջոցաւ:

Ատենապետ Սերովբէ Վիլայէնկեան

ՆԱՄԱԿ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻՑ

Բեռլին, 9|21 մայիսի

Ուղարկում եմ ձեզ «Post» լրագրի մի համար, որտեղ կան յօդուածներ անգլիական նոր քաղաքականութեան մասին: Մանաւանդ նշանակութիւն ունի lord Granville-ից տուած մեկնութիւնները լօրդերի ժողովումը: Կարելի է արդեօք այժմ յուսալ անգլիական քաղաքականութեան անկեղծութեան վրա, թէ այժմեան մինիստրութիւնը իրաւ միայն առաջին ժամանակները ուզում է աւելի փառաւոր լոյսի մէջ Եւրոպայի առաջ ցոյց տալ —դա 'ի հարկէ մի հարց է, որ պիտի վճռվի ժամանակով: Gladstone այնպիսի մարդ չէ որ անսահման յարգանք ներշնչէր դէպի իր անձը: Եւ ամբողջ մինիստրութիւնը, թէև բաղկացած է յարգելի մարդիկներից, բայց զարմանալի մի յատկութիւն և դրօշմ է ստանում նոյն իսկ Gladstone-ի նախագահութեան պատճառով: Gladstone-ի առաջին անտակտութիւնը արդէն երևեցաւ նրա այն նամակի մէջ, որ նա գրեց գրաֆ Կարօլիին իր հայեացքը մեկնելով Աւստրիայի մասին: Ցաւալի կը լինէր եթէ այս մինիստրութիւնը «ներողութիւն խնդրողների մինիստրութիւն» մականուն ստանար, ինչպէս ասում է անգլիական լրագիրներից մէկը: Ինչ և իցէ առժամանակ այն հարցի մէջ որ մեզ գըլխաւորապէս հետաքրքրում է, Տաճկաստանի վերաբերեալ ընտրած ճանապարհի մէջ դեռ ևս անտակտութիւն չէ եղել և Gôchen-ի նշանակութիւնը իբրև դեսպան Կ. Պօլսի մէջ առհասարակ ոչ միայն համակրութեամբ է ընդունվում, այլ և նախազուշակել է տալիս աւելի մեծ յաջողութիւն եւրոպական ներգործութեան համար Թիւրքիայի մէջ: Goschen մի հմուտ ֆինանսիստ է մի կողմից, միւս կողմից շատ մօտ ծանօթ է արևելքի հետ և մանաւանդ ճանաչում է Թիւրքիան և եռանդոտ մարդ է համարվում, որ չը պիտի բաւականանայ միայն խոստումներ ընդունելու Թիւրքիայից, ինչպէս անում էր Լայարդը, այլ կը պնդի իր պահանջմանց վրա: Ամեն տեղ, ամեն լրագիրներում բարձրանում են Թիւրքիայի վերաբերութեամբ երեք գլխաւոր հարցեր, որոնք շատերի խօսքին նայելով պիտի անյապաղ լուծվեն՝ Յունաստանի և Չեռնագորիայի սահմանների հարցերը և Հայաստանի մէջ մտցնելու վերանորոգութիւնների հարցը: Ամեն տեղ սկսում են հետաքրքրվել Հայաստանի վիճակով և այդ ուշադրութեանը գուցէ մասամբ առիթ տուեց սովը.... Երանի թէ սովը, որ ոչնչացնում է անհամարները, փրկիչ սկիզբ երևայ ամբողջութեան, երկրի բարեկարգվելուն համար...

Եթէ այն լուրը որ բերում է «Daily News» իրաւացի է, որ դարձեալ Բեռլինի մէջ պիտի հաւաքվի միջազգային մի յանձնաժողով Թիւրքիային վերաբերեալ երեք գլխաւոր հարցերը վճռելու համար, անկասկած անօգուտ չը պիտի լինէր եթէ կրկին ուղարկվէին պատգամաւորներ Թիւրքիայի Հայաստանից, որք ազգային ժողովի և պատրիարքարանի կողմից լիազօր իրաւունքներով կամ ընտրված և մշակված հրահանգներով ներկայանային: Ուր և լինի այսպիսի մի յանձնաժողով, հայերը չը պիտի անգործ մնային: Եւրոպայի քաղաքականութեան ծանօթ մի քանի հայեր աւելի գործ կարող են կատարել, թէև անմիջական ազդեցութիւն և ձայն էլ չունենան յանձնաժողովի մէջ, քան թէ դարձեալ ամբողջ յոյսերը դրեն Եւրոպայի պետութիւնների ներկայացուցիչների վրա: Որքան էլ ծանօթ լինէին եւրոպական տէրութիւնները Հայաստանի պահանջների և թշուառ դրութեան հետ, նրանք չեն կարող Հայաստանի այնպիսի եռանդուն փաստաբաններ լինել, ինչպէս իրանք հայերը: Բացի սորանից հայերի բացակայութիւնը, կամ հեռու մնալը այսպիսի վճռողական րոպէում կարող էր անհոգութիւն, անտարբերութիւն, քաղաքական անհասունութիւն երևալ: Այսպիսի մի րոպէ նըշանաւոր է և չը պիտի ապարդիւն անցկենար:

Այստեղ, Բեռլինի մէջ կը հաւաքվի միջազգային մասնաժողովը, թէ մի այլ տեղ, բայց այսպիսի մի ընդհանուր գործունէութիւն Եւրոպայի պետութիւնների կողմից Թիւրքիայի անհոգ վարմունքի դիմաց մի անհերքելի պահանջ է դարձել, որովհետև ինքն իրան թողած Թիւրքիան ոչ հնար ոչ էլ ցանկութիւն չը պիտի ունենայ իր վրա դրած պարտաւորութիւնները իրագործելու. միշտ այս կամ այն առիթ առաջ կը բերվի ինչի վճռված բարենորոգութիւնները չեն կարող իրագործվել: Իսկ ամեն կողմից համոզմունքը հասունացած է, որ այժմեան դրութիւնը տևել չէ կարող, որ Թիւրքիային հպատակ բոլոր երկիրները իրանց կորուստին են մօտենում և մանաւանդ այն երկիրները որք, ինչպէս Հայաստան, հեռու են ամենայն յարաբերութիւնից Եւրոպայի հետ: Այսպիսի մի վճռողական դէպքում անգործ մնալ կը նշանակէր կամաւորապէս ենթարկվել յաւիտեան կամայականութեան, կը նշանակէր մի ինքնասպանութիւն գործել:

Այստեղ, Գերմանիայում հորիզոնը օրըստօրէ մթնանում է, յետադիմութիւնը արագ քայլերով առաջ է գնում: կառավարութիւնը և ամենայն կուսակցութիւնները իրանց անընդունակութիւն են ցոյց տալիս ամեն քայլափոխում. Կառավարութիւնը ընդունակութիւն չունեցաւ յարմար ժամանակ պարլամենտական մի մեծամասնութիւն կազմել և այսպիսով ժողովրդի միջից մի զօրեղ պաշտպանութիւն ստանալ, այլ ամեն մի առանձին հարցի մէջ մի այլ կուսակցութեան հետ էր դաշնակցութիւն կապում, այնպէս որ վերջը ամեն կողմից թշնամիներ ունի, որոնք իրանք էլ զանազան բանակներին են պատկանում: Բայխստագը որ նորերումս վերջացրեց իր պարապմունքը այս սեսսիայի մէջ ոչինչ չարդիւնաբերեց. միայն բացասական հետևանքներին հասաւ և դժգոհութիւն զարթեցրեց ժողովրդի մէջ, որ մինչև անգամ սկսում է պարլամենտական սկզբի ապարդիւնութեան հաւատալ: —Այս օրերս պրուսական ազգային ժողովը գումարվեց և նորա պարապմունքի նախագիծը արդէն յայտնի է: Այն վտանգ և հաստատ դիրքը, որ բըռնում էր կառավարութիւնը պ. Ֆալկի մինիստր լինելու ժամանակ կղերի և մանաւանդ կաթօլիկ կղերի դիմացը. այն «Kulturkampf» (լուսաւորութեան կռիւ) որ մի նոր տեսք տուեց ամբողջ գերմանական կեանքին և ձգտումներին, Ֆալկի յաջորդի ձեռքում կորցրեց իր նշանակութիւնը: Փոքր առ փոքր հռչակաւոր «մայիսի օրէնքները» սկսեցին յետ առնուել և ահա այժմ պրուսական պատգամաւորները պիտի մի նախագծով զբաղվեն, որ գրեթէ բոլոր խլած իրաւունքները վերադարձնում է կղերին... «Kulturkampf» վերջանալու վրա է, պետութիւնը հակվում է կաթօլիկութեան առաջ... Եւ այդ իսկ այն ժամանակ երբ հարևան մի երկրում, Ֆրանսիայի մէջ հանրապետութեան կառավարութիւնը ամենայն ուժով ձըգտում է ազատել պետութիւնը եկեղեցու ազդեցութիւնից, երբ նոր է ծագել այնտեղ այն ինչոր նրանք իրանք անուանում են «Kulturkampf Français»:

Անդրէաս Արծրունի

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 20 մայիսի: Երէկ հասաւ Պետերբուրգ յունաց թագուհին: Երէկ ուղևորվեցաւ Կ. Պօլիս պետական կանցլեր իշխան Գօրչակով:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 19 մայիսի: Ուլեմների խորհուրդը Վէլի-Մահմեդի մահվան պատժին հակառակ կարծիք տուեց:

ԼՕՆԴՕՆ, 19 մայիսի: Թէհրանից հեռագրում են որ գեներալ Սկօբելեվ ուղևորվեցաւ Ջատ հետախուզութեան համար:

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ